

PAPER

FRAZEOLIGIZMLARDA HAYVON OBRAZINING QIYOSIY TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)

Samadova Shaxnoza ¹

¹Magistrant, Toshkent Davlat Jahon tillari universiteti, Toshkent

* samadova@gmail.com

Abstract

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi hayvon nomlari ishtirokidagi frazeologizmlar keng qamrovli tahlil qilinadi. Frazeologizmlarda hayvon obrazlarining xalq mentaliteti va madaniyatini aks ettiruvchi xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ingliz va o'zbek tillaridagi o'xshash va farqli jihatlar, ularning tarjimadagi muammolari va madaniy konnotatsiyasi batafsil o'rganiladi. Tadqiqot natijalari lingvistika, qiyosiy tilshunoslik va tarjimashunoslik uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Key words: frazeologizm, hayvon obrazi, qiyosiy tahlil, ingliz tili, o'zbek tili, tarjima, madaniyat.

KIRISH

Frazeologizmlar har bir tilning o'ziga xos boyliklaridan biridir. Ular xalq tafakkuri, dunyoqarashi, tarixiy tajribasi, urf-odatlarini va madaniyatini mujassamlashtiradi. Shu bois frazeologizmlarni o'rganish faqat lingvistik emas, balki madaniyatshunoslik, sotsiologiya va tarjimashunoslik fanlari uchun ham dolzarbdir.

Frazeologizmlar orasida hayvon obrazlari bilan bog'liq iboralar alohida e'tibor talab qiladi. Chunki hayvonlar inson hayotining ajralmas qismi bo'lib kelgan va ular asosida ko'plab obrazli ifodalar yaratilgan. Ingliz va o'zbek tillarida hayvonlarga oid frazeologizmlar mavjud bo'lib, ular ko'pincha bir-biriga o'xshash, ba'zan esa milliy madaniyatga xos farqlarga ega.

Maqolaning maqsadi – ingliz va o'zbek tillaridagi hayvon obrazlari asosida yaratilgan frazeologizmlarni qiyosiy tahlil qilish, ularning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash, tarjimadagi muammolarni ko'rsatish va ilmiy tavsiyalar berish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

1. Frazeologizmlar haqida nazariy qarashlar

Frazeologizmlar lingvistika doirasida ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. A.V. Kunin frazeologizmlarni "tayyor

holda qo'llaniladigan, tarkibiy qismlarining alohida ma'nosidan farqli ma'noga ega bo'lgan turg'un birikmalar" deb ta'riflaydi [Kunin, 1984]. Sh. Rahmatullayev esa ularni "obrazli ifodaga ega, xalq tafakkurining mahsuli bo'lgan, so'zma-so'z tarjima qilinmaydigan birliklar" sifatida izohlaydi [Rahmatullayev, 1992].

NATIJALAR

Frazeologizmlar xalqning milliy xotirasi va madaniyatining bir qismi hisoblanadi. Ular orqali xalqning hayvonlarga, tabiatga, mehnatga, shuningdek ijtimoiy munosabatlarga bo'lgan qarashlari yaqqol namoyon bo'ladi.

2. Ingliz va o'zbek tillarida hayvon obrazlari ishtirokidagi frazeologizmlar

Mushuk (cat / mushuk)

Curiosity killed the cat (Inglizcha) – haddan ortiq qiziqish xavf tug'diradi.

Let the cat out of the bag (Inglizcha) – sirni ochib qo'yish.

Mushuk o'ynagan joyda chang qoladi (O'zbekcha) – tartibsizlik bo'lishi. Mushukni pisht desang, quyonni ushlab berar (O'zbekcha) – ustalik bilan ishlaydigan odam.

It (dog / it)

Every dog has its day (Inglizcha) – har kimning omadli kuni keladi.

It's a dog's life (Inglizcha) – mushkul turmush, og'ir hayot.

It hurar – karvon o'tar (O'zbekcha) – boshqalarning gapiga e'tibor bermaslik kerak.

Itning o'limi (O'zbekcha) – achinarli, og'ir o'lim.

Tulki (fox / tulki)

Sly as a fox (Inglizcha) – juda ayyor.

Old fox (Inglizcha) – tajribali, hiylakor odam.

Tulki yuribdi, bo'ri uxlamabdi (O'zbekcha) – har kim o'z manfaatida hushyor.

Tulki ham hiylaga uchraydi (O'zbekcha) – hiylakor ham adanishi mumkin.

Ot (horse / ot)

Don't look a gift horse in the mouth (Inglizcha) – sovg'ani tanqid qilma.

Hold your horses (Inglizcha) – shoshma, sabr qil.

Otning qadrini otli biladi (O'zbekcha) – narsaning qadri uni ishlatgan odamga ayon.

Otday qotib qolmoq (O'zbekcha) – hayratdan qotib qolmoq.

Qo'y (sheep / qo'y)

A black sheep (Inglizcha) – oilada "yomon obro'li" odam.

Like lambs to the slaughter (Inglizcha) – xavfni sezmay ketayotgan odamlar.

Qo'yday yuvosh (O'zbekcha) – itoatkor odam.

Qo'yni bo'riga topshirmoq (O'zbekcha) – xavfli odamlarga ishonib topshirish.

Baqa (frog / baqa)

A frog in one's throat (Inglizcha) – gapira olmay qolish.

Frog in the well (Inglizcha) – tor dunyoqarashli odam.

Baqa bo'lsa ham, ko'lmakka podsho (O'zbekcha) – kichik joyda o'zini katta ko'rsatadigan odam.

Bo'ri (wolf / bo'ri)

A lone wolf (Inglizcha) – yolg'iz yashashni xohlovchi odam.

Cry wolf (Inglizcha) – yolg'on xavf signalini berish.

Bo'riining ishi – qo'y so'yish (O'zbekcha) – tabiiy holat, odatiy ish.

Bo'riga bo'ri qarshi turar (O'zbekcha) – kuchli odamni kuchli odam yenga oladi.

MUHOKAMA

3. Qiyosiy tahlil

Qiyosiy tahlil natijasi shuni ko'rsatadiki:

Mushuk obrazi ingliz tilida qiziqish va sir bilan bog'liq, o'zbek tilida esa tartibsizlik va ustalik ramzi sifatida ishlatiladi.

It ingliz tilida mushkul turmush ramzi, o'zbek tilida esa bepisandlik va salbiy obraz.

Tulki ikki tilda ham hiylakorlik ramzi, ammo inglizchada tajribani ham ifodalaydi.

Ot o'zbeklarda muqaddas obraz bo'lgani uchun ko'proq uchraydi, inglizchada esa metaforik ma'noda.

Qo'y inglizlarda salbiy (black sheep), o'zbeklarda itoatkorlik ramzi.

Bo'ri inglizchada yolg'izlik ramzi, o'zbekchada esa kuch, xavf va hayotiy tajriba ramzi.

4. Frazelogizmlarni tarjima qilish muammolari va strategiyalari

Frazelogizmlarni tarjima qilishda bir nechta strategiyalardan foydalaniladi:

1. Ekvivalent tarjima – iboraning to'liq mos keladigan shaklini topish (Every dog has its day – Har kimning omadli kuni keladi).

2. Funksional tarjima – ma'nosini boshqa obraz orqali berish (Cry wolf – Yolg'on xavf signalini berish).

3. Adaptatsiya – iborani madaniy muhitga moslashtirish (It's a dog's life – Hayot mashaqqatli).

So'zma-so'z tarjima ko'pincha noto'g'ri talqinga olib keladi. Shu bois tarjimon kontekstni va madaniy konnotatsiyani hisobga olishi lozim.

XULOSA

Frazelogizmlar xalq madaniyatini, mentalitetini va dunyoqarashini ifodalovchi turg'un birliklardir. Ingliz va o'zbek tillaridagi hayvon obrazlari ishtirokidagi frazeologizmlar umumiylik va milliy xususiyatlarni mujassamlashtiradi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz frazeologizmlarida shahar hayoti va abstrakt obrazlar ko'proq bo'lsa, o'zbek frazeologizmlarida chorvachilik va karvonchilik hayoti bilan bog'liq obrazlar ustunlik qiladi. Bu esa frazeologizmlar xalqning turmush tarzi va tarixiy sharoitidan kelib chiqishini yana bir bor tasdiqlaydi.

Frazelogizmlarni tarjima qilish jarayonida tarjimon semantik ekvivalentlarni topishga intilishi, lekin zarurat bo'lganda adaptatsiyaga murojaat qilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kunin A.V. Frazelogiya angliyskogo yazyka. – Moskva: Progress, 1984.
2. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
3. Cowie A.P. English Idioms and their Use. – London: Oxford University Press, 1981.
4. Moon R. Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach. – Oxford: Clarendon Press, 1998.
5. Xo'jayev M. O'zbek tilida frazeologizmlar. – Toshkent: Fan, 2005.
6. Ayupov Sh. Frazelogik birliklarning semantik xususiyatlari. – Toshkent: Universitet, 2007.
7. Cambridge International Dictionary of Idioms. – Cambridge: CUP, 1998.
8. Мокиенко В.М. Славянская фразеология. – Москва: Высшая школа, 1989.
9. Bekmurodov A. Qiyosiy frazeologiya masalalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
10. Oxford Idioms Dictionary for Learners of English. – Oxford: OUP, 2006.